

ADÓPOLITIKA A 2008-AS VÁLSÁG UTÁN

Egy közgazdász megjegyzései Deák Dániel „Alkotmány és adójog” című könyvéhez

PESUTH TAMÁS

„Szeretek adót fizetni. Ez az ára annak, amit a civilizált társadalomért fizetünk.” – olvasható Deák Dániel „Alkotmány és adójog” című könyvének borítóján a Holmes főbírónak tulajdonított idézet. Tekintettel a hazai adózási kultúrára, Magyarországon a széles közvélemény számára első olvasásra meglepőnek tűnhet a mondat, azonban pont ez adja meg a helyes felütést a könyvhöz. Ahogy az idézetben is észrevehető az a kettősség, ami a technikai értelemben vett adózás (adófizetés) és a tág értelemben vett társadalom (civilizáció) között meghúzódik, ugyanúgy fellelhető a könyv olvasása közben is az elemzett adójogi összefüggések és az azokon túlmutató társadalmi következmények között.

Az adójogi összefüggések bemutatása – az azokon történő túlmutatás miatt – éppen ezért rendkívül érdekes és egyben hasznos olvasmány nemcsak a jogtudomány, hanem a közgazdaságtudomány művelői számára is, habár természetesen közgazdászként kicsit más szemüvegen keresztül olvassuk az eltérő tudományágú – jelen esetben jogi – könyvet. A közjó figyelembe vétele azonban mindenképpen közös ügyünk.

A 2008-as világgazdasági válság elméleti és gyakorlati szempontból is jelentős változásokat hozott a közgazdasági gondolkodásban és a gazdaságpolitikai gyakorlatban. Az uralkodó közgazdasági elméletek újragondolásában széles konszenzus mutatkozott; az az átfogó, szemléleti keret, ami meghatározta a közgazdasági gondolkodást, jelentősen átalakult az utóbbi időkben. A válság nyomán egyre élenkebben merül fel a politikai és gazdálkodási kultúra szerepe a válságból való kilábalásban, illetve a fenntartható növekedés támogatásában.

A – széles értelemben vett – közfigyelem ritkán kíséri annyira az adópolitikai intézkedéseket, az adóztatást, mint az utóbbi időkben. Ennek több oka is van.

Egyrészt, a világgazdasági válság hatására – a pénzügyi konszolidációk miatt – a pénzügypolitikán belül egyre hangsúlyosabb szerepet kap az adópolitika. Mennyiségi és minőségi átalakulások mentek végbe az adórendszerekben, új típusú, illetve új adóalanyokra kivetett adók jelentek meg, amelyek a válságot megelőzően nem, vagy nem ilyen mértékben voltak jellemzőek (gondoljunk például a pénzügyi szektort jellemző adók megjelenésére és széles körű elterjedésére az Európai Unióban).

Másrészt, a válság hatására felmerülnek a jelenlegi gazdasági és társadalmi rendszer egészét érintő kérdések. Ezek közül az egyik legfontosabb konceptuális kérdés a kapitalizmus válság utáni modelljére vonatkozik. Az üzleti élet és a kormányzat – az üzleti és a gazdaságpolitikai elit – iránti bizalom világszerte alacsony, a lakosság egyre növekvő része ábrándult ki a gazdasági és politikai establishmentből, szélesebb értelemben a válság előtti kapitalizmusmodellből.

A társadalmi kohéziót és a bizalmat jelentősen rombolták/rombolják a nagyszabású vállalati és pénzügyi botrányok, a magas és tartós – különösen a fiatalkori – munkanélküliség, a nem

elégséges dinamikájú gazdasági növekedés, illetve a vagyoni és jövedelmi egyenlőtlenségek. Az előbbi kérdéskörök szakpolitikákon túli problémákhoz vezetnek el bennünket, amelyek koncepcionális kérdésekről szólnak:

Hogyan állítható vissza az erodálódott közbizalom, a társadalmi tőke? Mi a viszonya a profitelvnek és a közjónak és ez hogyan hozható összhangba? Hogyan tud a kapitalizmus a társadalom széles rétegei – és nemcsak egy szűk réteg – számára valódi előnyöket nyújtani?

Ezeket a kérdéseket a világ – gazdasági, pénzügyi, politikai, akadémiai és média – vezetőinek a részvételével több konferencián¹ is érintették, a gazdasági rendszer újragondolása elkezdődött, de egy hosszú folyamat elején vagyunk.

Az adópolitikának ezeknek a problémáknak a megoldásában – nem kizárólagos, de – rendkívül fontos szerepe van. Naoyuki Shinohara, a Nemzetközi Valutaalap vezérigazgató-helyettese egy adózási konferencián², nyitóbeszédében a következő kérdést tette fel: „*Tudnak-e az országok többet, jobban és igazságosabban adóztatni?*” A kérdésben fedezeti, hatékonysági és méltányossági szempontok szerepelnek. A válságból való kilábalásban a fiskális politikának összpontosítania kell a költségvetési mozgástér újraépítésére, ami alapvetően a nemzeti adóbevételek növekedésén és a kiadások hatékonyságának javításán keresztül történhet. Az utolsó szempont, vagyis a méltányosság értelmezése a leginkább vitatott téma, ráadásul az előbb említett fedezeti, hatékonysági és méltányossági szempontok ellentmondhatnak egymásnak. Ugyanakkor a méltányossági/igazságossági szempont térnyerése egyértelműen a válság utáni közgazdasági gondolkodás egyik fontos változása.

Az adózás témaköre – habár technikai szempontból döntően a jogszabályok képezik – messze túlmutat a jogi területen, lényegi természetéből adódóan multidiszciplináris témakör, a közgazdaságtudomány és a társadalomtudományok sok szakterületét is érinti. Deák Dániel ezzel egyetértő állítása szerint „*az adópolitikát bele lehet helyezni a gazdaságpolitikába, sőt a szociálpolitika szempontjai sem hagyhatók figyelmen kívül*” (131. oldal).

Deák Dániel könyvében az adózást alapvetően jogi – alkotmányos adójogi – aspektusból vizsgálja. Vizsgálatának tárgya a válság utáni magyar gazdaságpolitika egy meghatározó időszaka, a 2010–2015 közötti időszak adótörvényeinek és jogalkalmazásainak vizsgálata. A magyar adózási gyakorlatokat Deák Dániel összehasonlító és nemzetközi megközelítésben mutatja be. Előbbiek miatt a könyv aktualitása vitathatatlan.

A Bevezetést leszámítva a könyv 4 fejezetből áll (Az alkotmányos vizsgálat indokoltsága és tárgya; Az alkotmányos adójog dinamikája; Az alkotmányos adójog statikája; Az adójogi gyakorlat alkotmányos próbája), zárófejezete pedig egy, az alkotmányos adójogból kitekintő rendszerkritika.

A bemutatott témakör komplexitása rendkívüli mennyiségű és minőségű kutatómunkára vall, az egyes fejezetekben foglalt, kiugróan színvonalasan taglalt elméleti és gyakorlati problémák bemutatását szinte lehetetlen visszaadni egy rövid recenzióban.

A könyvet záró rendszerkritika a szó szoros értelmében kritikus. Habár a szerző a törvény-

1 Említésre méltóak többek között a *Conference on Inclusive Capitalism* (London, 2014. május 27.), vagy a *Finance & Society* (Washington, 2015. május 5-6.) konferenciák.

2 The Fifth IMF-Japan High-Level Tax Conference For Asian Countries “*Emerging Tax Issues in Asia*” (Tokió, 2014. április 21-23.)

kezések hatásait az államra, a demokráciára és a társadalomra vetíti, nem szabad megfeledkezni arról, hogy a törvénykezésen túl, a gazdaságpolitikai teljesítmény figyelembevételével, a vizsgált időszak kormányzati teljesítménye sokkal összetettebb. (Például az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszer hatásai, illetve az online pénztárgépek, valamint az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer adózási kultúrára gyakorolt hatásának megítélése is árnyalja a képet.)

Deák Dániel monográfiájának egyik legnagyobb erénye azonban, hogy a színvonalasan taglalt elméleti és gyakorlati problémák bemutatása korántsem öncélú; arra ösztönzi az olvasókat, hogy egy tágabb rendszer résztvevőjeként gondolkodjanak szerepükről, függetlenül attól, hogy a törvénykezés melyik – törvényhozó vagy törvényalkalmazó – oldalán állnak. Ez a gondolkodási keretrendszer a civilizált társadalom egyik fontos alapeleme is egyben.